

TRYGG ELLER OSKYDDAD PÅ DET SÄRSKILDA BOENDET?

– EN RAPPORT OM FÖRSÄKRINGSSKYDDET I ÄLDREOMSORGEN

SENIORERNA

Innehåll

Sammanfattning	5
1. Bakgrund	6
2. Allmänt om försäkringar	6
Vad är en försäkring?	6
Vad kan försäkras?	7
3. Särskilda boenden för äldre	9
Vad är ett särskilt boende?	9
4. Vilka försäkringar behöver en individ som bor på särskilt boende?	10
Behövs hemförsäkring på särskilt boende?	10
Ingår allriskskydd och stöldskydd i hemförsäkringen?	10
Behöver man en särskild olycksfallsförsäkring?	10
5. Vilka försäkringar står kommunen eller vårdbolaget för?	11
Så säger kommuner och försäkringsbolag	11
Vad är en patientförsäkring?	12
Vad är en ansvarsförsäkring?	12
Kollektiv olycksfallsförsäkring – inget lagkrav	12
6. INTERVJU: Ingen försäkring mot olycksfall på boendet	12
7. Hur ser det ut med försäkringsskyddet på särskilda boenden runt om i landet?	14
Kommentarer och fritextsvar från kommunerna som deltagit i enkäten	20
Sammanfattning av enkäten till kommunerna	20
8. Är det vanligt att människor anmäler skador till kommunerna och begär skadestånd?	21
9. När får vi nationella riktlinjer om försäkringar på äldreboenden?	22
10. Om äldre är oskyddade på boendet bör och kan man då på egen hand teckna en olycksfallsförsäkring?	23
11. Slutsatser	24

Författare: Gunilla Lindahl och Anna Eriksson

Projektledare: Anna Eriksson

”Det är oacceptabelt att äldre personer i behov av särskilt boende inte omfattas av ett gediget försäkringsskydd samt att kunskapsläget är undermåligt vilket bidrar till att seniorer tecknar fel försäkringar eller står oförsäkrade.”

Sammanfattning

Äldre personer som bor på särskilda boenden har i många kommuner inte ett fullgott försäkringsskydd. Detta bekräftas av den kommunenkät som SPF Seniorerna har genomfört. Det finns en lagstadgad patientförsäkring som rör den vård man erhåller och det är relativt vanligt med en ansvarsförsäkring – men den skyddar snarare kommunen mot skadeståndsanspråk än de äldre personerna vid eventuella olyckor. Att som en enskild driva en rättslig process mot en kommun kräver mycket kraft och kunskap. De gruppolycksfallsförsäkringar som i regel finns omfattar andra grupper i kommunernas verksamheter, men sällan de äldre på särskilda boenden.

Skillnaderna i försäkringsskydd på särskilda boenden mellan och inom kommunerna är dessutom stora, liksom vilken eller vilka försäkringar som gäller på olika platser i boendena och vid olika tillfällen. Utöver den stora variationen svarar några kommuner på flera av SPF Seniorernas frågor antingen ingen av de uppräknade försäkringarna eller att de inte vet. Detta är oroväckande och kan tyda på att kunskapen om vilka olika försäkringar som finns i kommunerna är låg, såväl hos kommunerna som hos myndigheter, eller att det helt enkelt saknas försäkringar på sina håll. Det saknas nationella riktlinjer avseende vilka försäkringar som en kommun bör teckna och som faktiskt ger äldre som bor på särskilda boenden ett fullgott försäkringsskydd.

Dessutom ges vanligen ingen information till berörda om att det saknas just en olycksfallsförsäkring i särskilda boenden, istället informeras boende och anhöriga inför inflyttning om att man som individ enbart behöver en hemförsäkring. Vår granskning visar som sagt att en hemförsäkring inte räcker och att kommunernas information vid inflyttning därmed är vilseledande. Men för den som önskar teckna en privat olycksfallsförsäkring finns i flera fall övre åldersgränser, vilket försvårar för äldre att teckna en sådan.

Det är oacceptabelt att äldre personer i behov av särskilt boende inte omfattas av ett gediget försäkringsskydd samt att kunskapsläget är undermåligt vilket bidrar till att seniorer tecknar fel försäkringar eller står oförsäkrade. Den som får en plats på ett särskilt boende ska känna sig trygg på alla sätt, inte minst när det gäller försäkringsskyddet på boendet.

SPF SENIORERNA KRÄVER ATT:

- Seniorer som bor på särskilt boende ska känna sig trygga i sitt eget hem.
- Regeringen ger Socialstyrelsen i uppdrag att utarbeta nationella riktlinjer för ett fullgott försäkringsskydd på landets alla särskilda boenden.
- Sveriges Kommuner och Regioner (SKR) tar fram anvisningar och kunskapsstöd till kommunerna avseende informationen till de boende och försäkringar inom äldreomsorgen.
- Kommunerna ska ha en skyldighet att informera korrekt om vilka försäkringar som behövs för ett fullgott försäkringsskydd när man flyttar till särskilt boende.
- Kommuners kollektiva olycksfallsförsäkringar ska omfatta alla personer – inklusive äldre – som berörs av kommunal verksamhet, alternativt tecknar kommunerna en separat olycksfallsförsäkring för de äldre på sina särskilda boenden.
- Såväl äldre som anhöriga ska kunna förvänta sig trygghet och ett heltäckande försäkringsskydd på särskilda boenden, oavsett var i landet man bor.

1. Bakgrund

På särskilda boenden runt om i Sverige bor drygt 80 000 personer. I regel handlar det om några av samhällets sköraste individer, äldre personer med omfattande sjukdomsbild och ofta i behov av omsorg dygnet runt. Rekommendationen när en äldre person flyttar till ett särskilt boende är i de allra flesta fall att skaffa en hemförsäkring. Men räcker det? Hur ser det ut med äldres försäkringsskydd i exempelvis de gemensamma utrymmena på särskilda boenden i Sverige? Hur vanligt är det att äldre i egenskap av boende också omfattas av en kollektiv olycksfallsförsäkring? Bör man som äldre även skaffa sig en privat olycksfallsförsäkring, och är det möjligt?

I denna rapport ämnar SPF Seniorerna finna svaren på dessa och andra frågor kopplade till försäkringsskyddet på särskilda boenden. Rapporten har följande disposition: vi inleder med ett avsnitt om försäkringar i allmänhet, ett avsnitt om olika boendeformer för seniorer samt två avsnitt om försäkringar på särskilda boenden ur individ- respektive kommunperspektiv. Därefter följer en intervju med en anhörig till en äldre person som drabbades av en tragisk olycka på ett särskilt boende. Rapporten fortsätter med en redovisning av SPF Seniorernas enkät till

kommunerna om försäkringsskyddet på särskilda boenden. Mot slutet undersöks hur vanligt det är med skadeståndsanspråk gentemot kommuner, i vilken grad det finns nationella rekommendationer för just försäkringsskyddet på landets särskilda boenden samt villkoren i olika privata olycksfallsförsäkringar. Rapporten resulterar sedan i en rad slutsatser.

2. Allmänt om försäkringar

I detta avsnitt ges en kort bakgrund kring vad en försäkring är och några vanligt förekommande försäkringar beskrivs.

Vad är en försäkring?

En försäkring är ett avtal mellan den försäkrade och försäkringsbolaget. Den försäkrade betalar en avgift, premie, och genom försäkringen finns ett ekonomiskt skydd som kan bli aktuellt vid en skada eller en förlust, minus självrisk (den del av kostnaden den försäkrade själv får stå för). I försäkringsvillkoret framgår vad försäkringen täcker.

Till exempel kan en hemförsäkring skydda hem och ägodelar mot brand, inbrott eller vattenskador. Då kan den försäkrade ansöka om ersättning från

försäkringsbolaget, som sedan granskar och bedömer skadan och betalar ut ersättning om det bedöms som giltigt.

Försäkringar brukar delas upp i livförsäkring och skadeförsäkring. Livförsäkring kan ge ersättning när en person blir sjuk, avlider eller går i pension. Skadeförsäkring ersätter skador på egendom, till exempel en villa eller en bil. Även vissa sjuk- och olycksfallsförsäkringar räknas till skadeförsäkring. Ibland används i stället begreppen personförsäkring och sakförsäkring.

Försäkringar kan också delas in i individuella och gruppförsäkringar. Oftast är det frivilligt att teckna en försäkring. Men det finns undantag som till exempel trafikförsäkringen som är obligatorisk för alla motorfordon. En speciell form av försäkringar är kollektiva försäkringar. De finns både som gruppförsäkringar och som kollektivavtalsförsäkringar.

Gruppförsäkringar är försäkringar där till exempel en arbetsgivare, kommun, fackförbund eller en klubb har kommit överens med ett försäkringsbolag att villkoren ska gälla för en hel grupp. I vissa fall ingår en sådan gruppförsäkring automatiskt i ditt medlemskap medan du i andra fall kan teckna den separat, förutsatt att du tillhör gruppen.

Vad kan försäkras?

För att kunna försäkra sig mot en viss risk eller händelse måste några kriterier vara uppfyllda. En skada ska vara plötslig och oförutsedd. Det går inte att försäkra mot något som man med säkerhet vet kommer att inträffa. Det ska också vara möjligt att beräkna och uppskatta omfattningen och kostnaden av en skada. För händelser som kan orsaka omfattande förluster kan försäkringsföretag använda sig av en återförsäkring¹ för att minska sin egen risk.

Om en risk anses vara alltför stor kan försäkringsföretag avstå ifrån att erbjuda försäkring. För de vanligaste typerna av försäkring, som hemförsäkring och personförsäkring, är försäkringsföretagen i princip skyldiga att bevilja försäkring.

¹ Återförsäkring är en försäkring för försäkringsföretag. Genom återförsäkring minskar ett försäkringsföretag sin risk för förlust genom att risken delas av ytterligare ett eller flera försäkringsföretag.

”Idag finns det cirka 400 000 personer som saknar en hemförsäkring, vilket är 3,5 procent av Sveriges befolkning.”

Svensk Försäkring

FAKTARUTA: OLIKA TYPER AV VANLIGA FÖRSÄKRINGAR

HEMFÖRSÄKRING

En hemförsäkring behövs oavsett om man bor i hyresrätt, bostadsrätt eller villa. I regel skyddar den hem och saker, till exempel vid brand, vattenskada eller inbrott. I hemförsäkringar ingår vanligtvis även reseskydd, rättsskydd, ansvarsskydd och överfallsskydd. Hemförsäkringen kan också täcka kostnader för en advokat om man hamnar i en tvist eller om någon kräver en på skadestånd samt kan ge ersättning om man blir överfallen.

PERSONFÖRSÄKRING

Personförsäkringar är ett samlingsnamn för olycksfallsförsäkringar, sjuk- och olycksfallsförsäkringar, livförsäkringar, inkomstförsäkringar, sjukvårdsförsäkringar med mera. Personförsäkringar kan ge ekonomiskt stöd om personen i fråga eller en familjemedlem skulle råka ut för en olyckshändelse, sjukdom eller en allvarlig diagnos. De kan tecknas både individuellt och som gruppförsäkringar. Det går att få ersättning från flera personförsäkringar för samma skada.

OLYCKSFALLSFÖRSÄKRING

En olycksfallsförsäkring kan ge ersättning vid ett olycksfall. Försäkringsbolagen definierar ett olycksfall som en plötslig, oförutsedd och yttre händelse. Förslitnings-skador eller åldersförändringar ersätts inte. En skada som uppstår på grund av sjukdomsfall, exempelvis om en fallskada beror på blodtrycksfall, räknas inte heller som olycksfall. Ersättningarna baseras bland annat på vilket försäkringsbelopp man valt och ersättning kan fås från flera försäkringar för samma skada. Innehållet

i försäkringarna varierar, men ersättning för ärr, kostnader i samband med vård, bestående kroppsskada eller arbetsoförmåga är vanliga exempel.

LIVFÖRSÄKRING

En livförsäkring tecknas för ens efterlevande. När den försäkrade dör får de efterlevande ett engångsbelopp från försäkringen, förutsatt att försäkringen gäller. En premie betalas löpande för det försäkringsbelopp man vill ska falla ut. En hälsodeklaration ska fyllas i vid ansökan. Det kan därför vara svårt att teckna en livförsäkring för den som redan är sjuk. En livförsäkring är en riskförsäkring och inget sparande, ersättningsanspråk kan inte göras om man lever längre än försäkringens slutålder. De flesta livförsäkringar slutar att gälla i åldern 67 till 90 år. I vissa försäkringar sänks försäkringsbeloppet i takt med åldern.

SKADEFÖRSÄKRING

Genom skadeförsäkring kan hushåll, individer och företag få ekonomiskt skydd mot olika typer av risker. Skadeförsäkring, exempelvis hemförsäkring, motorfordonsförsäkring och olycksfallsförsäkring, är komplement till samhällets skydd² och kan ge ekonomisk ersättning om en oväntad olyckshändelse inträffar.

² Kortfattat omfattar de offentliga socialförsäkringarna ekonomisk trygghet vid sjukdom, arbetslöshet, pension, föräldraledighet mm. Det är också vanligt att arbetsplatser med kollektivavtal erbjuder ytterligare skydd.

3. Särskilda boenden för äldre

Vad är ett särskilt boende, vilka olika boendeformer finns för seniorer och hur är det med terminologin kring dessa?

Vad är ett särskilt boende?

Särskilt boende för äldre, SÄBO, är en behovsprövad boendeform enligt socialtjänstlagen. Enligt 5 kapitlet 5 § i socialtjänstlagen är kommunerna skyldiga att tillhandahålla särskilda boendeformer för service och omvårdnad för äldre som behöver särskilt stöd. Man kan ansöka om särskilt boende för äldre hos socialtjänsten.

I maj 2024 bodde 83 000 personer över 65 år i särskilt boende, medan det på årsbasis år 2023 var cirka 110 000 personer. Denna boendeform är en bostad, en vård- och omsorgsmiljö och en arbetsplats. Det innebär att kommunerna har många olika förpliktelser att ta hänsyn till.

De flesta som bor i särskilt boende behöver omfattande hjälp flera gånger under dygnet. Majoriteten har flera sjukdomar och behöver därför särskilt anpassad vård och omsorg.

De flesta lägenheter på ett särskilt boende är cirka 30–40 kvadratmeter stora och består av ett rum med en liten kokvrå samt ett eget hygienutrymme. Den äldre betalar hyra, en omvårdnadsavgift och avgift för måltider.

”Fram till år 2045 väntas antalet personer över 80 år öka från 500 000 till 1 miljon personer.”

Sveriges kommuner och regioner

FAKTARUTA: BENÄMNINGAR PÅ OLIKA FORMER AV BOSTÄDER FÖR ÄLDRE

ÄLDREBOENDE, VÅRD- OCH OMSORGSBOENDE

I Sverige kallades äldreboenden tidigare för ålderdomshem. Den samlade beteckningen från Socialtjänstlagen är dock särskilt boende, men de benämns emellanåt som äldreboende, vård- och omsorgsboende, omsorgsboende, boende för äldre eller servicehus.

DEMENSBOENDE

Många av dem som bor i särskilt boende har en demensproblematik och det finns särskilda boenden anpassade för personer med just demens.

SENIORBOENDE

Seniorbostäder är helt vanliga bostäder och kräver inte biståndsbeslut från socialtjänsten. Lägenheterna är utformade efter äldres behov av tillgänglighet och trygghet. Oftast behöver de boende vara 55 år och äldre. Seniorbostäder finns både som hyresrätter och bostadsrätter.

TRYGGHETSBOENDE

Trygghetsbostäder är en boendeform som har tillkommit för äldre som önskar tillgång till större gemenskap och mer trygghet. Det är en så kallad mellanboendeform som överbryggar glappet mellan vanligt boende och särskilda boenden med heldygnsomsorg, ingen biståndsbedömning krävs. Sedan 2019 finns även möjlighet för kommuner att inrätta biståndsbedömda trygghetsboenden, för äldre som främst behöver stöd och hjälp i boendet och annan lättåtkomlig service samt som kan ha behov av att bryta oönskad isolering.

4. Vilka försäkringar behöver en individ som bor på särskilt boende?

En person som flyttar till ett särskilt boende, och dennes anhöriga, bör undersöka vilket försäkringskydd som är relevant och vilka villkor som gäller för olika försäkringar.

Behövs hemförsäkring på särskilt boende?

De som flyttar in på ett särskilt boende har ofta få saker med sig och tror kanske inte att det är nödvändigt att skaffa en hemförsäkring för den nya bostaden, vilket är felaktigt. En hemförsäkring rekommenderas och omfattar inte bara skydd för de egna sakerna och själva hemmet utan innehåller även ansvarsskydd och rättsskydd. Ansvarsskyddet hjälper den som blir krävd på skadestånd, till exempel om man orsakar en brand- eller vattenskada eller råkar skada en annan person, enligt Gustav Jonsson, jurist med särskild inriktning pensioner och försäkringar på Konsumenternas Försäkringsbyrå.

Ingår allriskskydd och stöldskydd i hemförsäkringen?

En individ som till exempel har en värdefull tavla

eller dyrbara smycken kan behöva en mer omfattande försäkring som innehåller ett allriskskydd eller som kan väljas som tillägg till basförsäkringen. På Konsumenternas webbsida finns jämförelser kring vad hemförsäkringarna täcker hos olika försäkringsbolag. En aspekt är i vilken grad hemförsäkringen täcker stöld på boendet. Det kan variera hur försäkringsbolagen ersätter ”stöld med nyckel” – det vill säga om vårdpersonal har nyckel till bostaden. Hos många bolag ingår detta i basförsäkringen men hos en del krävs ett särskilt allrisktillägg. Gustav Jonsson tipsar om att man kan skaffa ett eget litet kassaskåp till värdesaker för säkerhets skull.

Behöver man en särskild olycksfallsförsäkring?

Gustav Jonsson påpekar att ersättning för personskador inte ingår i hemförsäkringen. Om man till exempel på grund av ålder eller sjukdom har lätt för att ramla omkull eller halka kan en olycksfallsförsäkring vara bra att ha.

Vård- och omsorgsbolagen har i regel en branschförsäkring. Denna täcker deras egendom, ansvar, samt anställda och fordon. Som individ bör man kontrollera vad som gäller på boendet före inflyttning. En del kommuner eller bolag kan ha upphandlat försäkringar som täcker olyckor som sker på boendet och vid till exempel utflykter.

5. Vilka försäkringar står kommunen eller vårdbolaget för?

Har kommunen eller vårdbolaget någon eller några försäkringar som gäller i särskilda boenden och exempelvis ger skydd i de gemensamma utrymmena, under aktiviteter eller i samband med behandlingar? Här reder vi ut vad som gäller, först via resonemang från ansvariga på kommun respektive försäkringsbolag och därefter genom en sammanställning av de olika försäkringarna.

Så säger kommuner och försäkringsbolag

Från Karlstad kommun får vi ett övergripande svar från Lars-Johan Sahlin som är säkerhetskoordinator på Räddningstjänsten Karlstadsregionen:

”För de som bor på ett äldreboende och får vård som omfattas av patientskadlagen gäller patientansvarsförsäkringen om skada inträffar.”

”Om en boende skulle skada sig genom att lokaler eller fastigheten har brist eller inte lever upp till rätt säkerhetsnivå, exempelvis dålig halkbekämpning eller att taket rasar på grund av dålig skötsel så är det fastighetsägarens eller verksamhetens ansvarsförsäkring som man riktar skadeståndanspråk till.”

”Om en boende själv skulle orsaka en skada, till exempel brand genom sängrökning (oaktsamhet) så regleras skadan på fastighetens och verksamhetens försäkring. Sedan kan verksamheten komma att kräva tillbaka pengarna av den boendes försäkringsbolag (viktigt att det finns en egen hemförsäkring).”

Hur kommunens ansvarsförsäkring fungerar om en olycka inträffat förklaras av Helene Ljungqvist, verksamhetschef Kungsbacka kommun. Grunden för att kommunen ska bli skadeståndsskyldig är att kommunen orsakat skadan genom fel eller försummelse, eller att det finns ett särskilt ansvar i avtal

eller i lag. ”Det måste också finnas ett samband mellan felet eller försummelsen och den uppkomna skadan. Det är den som drabbats av skadan som ska visa att kommunen orsakat skadan”, säger Helene Ljungqvist till tidningen Senioren.

SRF, Stockholmsregionens försäkrings AB, erbjuder försäkringar till 25 kommuner i Stockholmsregionen. Sofia Carlsson på SRF förklarar:

”Vi på SRF försäkrar Stockholmregionens kommuner. Vi har dock inga hemförsäkringar tecknade för de som bor på särskilda boenden och äldreboenden. De måste ha egna försäkringar. Dessa personer omfattas inte av kommunens kollektiva olycksfallsförsäkring. Denna är främst avsedd för barn och elever i kommunernas verksamhet.”

”Ett beslut om hemtjänst innebär inte att personen får ett olycksfallsskydd om de på egen hand ramlar och skadar sig. Däremot kan kommunens ansvarsförsäkring bli aktuell om personalen brustit i tillsyn.”

”Kommunen har även en patientskadeförsäkring som följer ansvaret enligt patientskadlagen när kommunen bedriver hälso- och sjukvård. Om en äldre person som är bosatt i kommunens äldreboende skadar sig vid en händelse kan händelsen då utredas som patientskada.”

Svenska kommunförsäkrings AB, SKFAB, ägs av nio svenska och en norsk kommun.³ Bolaget har kollektiva olycksfallsförsäkringar som omfattar barn i förskola, skolelever och andra grupper som är inskrivna i kommunal omsorg och vård, säger Dieter Wesslén, kundansvarig på SKFAB. ”Men vi har ingen olycksfallsförsäkring för pensionärer. I vissa fall kan kommunens försäkring täcka olycksfall som uppstår i allmänna utrymmen. Annars omfattar hemförsäkringen en ansvarsförsäkring som gäller om man orsakar skada på en annan person.”

³ SKFAB ägs av Helsingborgs stad, Gävle kommun, Kiruna kommun, Piteå kommun, Sundsvalls kommun, Trondheim kommune, Trollhättans stad, Umeå kommun, Uppsala kommun och Örnsköldsviks kommun.

Vad är en patientförsäkring?

Enligt patientskadelagen är alla vårdgivare, såväl kommunen som privata vårdbolag, skyldiga att ha en patientförsäkring. Försäkringen gäller vid en patientskada som inträffar i samband med hälso- och sjukvård. Lagen reglerar vilka typer av skador som ger rätt till ersättning. Det är sedan försäkringsbolaget som utreder och beslutar om patienten har rätt till ersättning enligt denna lag.

Om en patientskada uppstår ska vårdgivaren informera patienten om var denne ska vända sig för att söka ersättning. Ungefär 90 procent av alla vårdgivare i Sverige omfattas av den patientförsäkring som Sveriges regioner tecknat med regionernas ömsesidiga försäkringsbolag (Löf). Övriga vårdgivare måste själva teckna en patientförsäkring i ett annat försäkringsbolag. Om man inte skulle vara nöjd med ett beslut från patientförsäkringen kan man på egen begäran få en ny prövning hos Patientskadenämnden.

Vad är en ansvarsförsäkring?

Ansvarsförsäkringen kan ersätta kommunernas skadeståndskostnader vid en inträffad person- eller sakskada. Ansvarsförsäkringen träder in när ett skadeståndskrav riktas mot kommunen eller det kommunala bolaget avseende sak-, person- eller ren förmögenhetsskada. Ansvarsskador anmäls direkt till kommunen. I ansvarsförsäkringen inkluderas även patientförsäkring vid patientskada enligt Patientskadelagen då en skada har orsakats patienten i direkt samband med hälso- och sjukvård som bedrivs av kommunen.

Exempelvis omfattar SRF:s försäkring kommuners och kommunala bolags verksamhetsansvar för bland andra anställda, vårdtagare, skolelever och praktikanter. Skadeståndsanspråk ska alltid riktas direkt mot den aktuella kommunen och SRF hjälper sedan kommunerna att utreda eventuell ersättningsskyldighet.

Kollektiv olycksfallsförsäkring – inget lagkrav

Kollektiva olycksfallsförsäkringar är ovanliga på

särskilda boenden och är inget lagkrav, säger Jenny Sparring, jurist på Konsumenternas Försäkringsbyrå. Ska man vara garanterad ett skydd så måste man ha en egen olycksfallsförsäkring, menar hon och tillägger: ”Man borde uppmana alla boende att ha både hemförsäkring och olycksfallsförsäkring”.

Sammanfattningsvis omfattas äldre personer på särskilda boenden av patientförsäkringen och av kommunens ansvarsförsäkring. För den senare gäller att man som individ på egen hand ska rikta ett skadeståndsanspråk gentemot kommunen vid en olycka, den är snarare ett skydd för kommunen än en försäkring för de äldre. Kollektiva olycksfallsförsäkringar förefaller vara ovanliga avseende de äldre på landets särskilda boenden, däremot finns sådana i kommunerna men omfattar då andra grupper som exempelvis barn och unga.

INTERVJU

6. Ingen försäkring mot olycksfall på boendet

Magnus Fablén, anhängig
Foto: Privat

INTERVJU MED MAGNUS FAHLÉN

Hösten 2023 inträffade en tragisk olycka på ett kommunalt äldreboende i Kungsbacka. En kvinna som befann sig i matsalen på boendet träffades av ett fönster som blåste in och hon skadades så allvarligt att hon senare avled. Boendet hade inte någon försäkring för olyckor i de gemensamma lokalerna eller under de aktiviteter som boendet anordnar i sin verksamhet. Nu kämpar kvinnans svärson för att bringa klarhet i ansvarsfrågan.

Magnus Fahléns svärmor Ann-Marie åt middag med andra boende på Blåvingens äldreboende i Kungsbacka när katastrofen inträffade. Ett fönster föll in helt plötsligt och träffade Ann-Marie så allvarligt att hon senare avled av sina skador.

Det visade sig efteråt att fönstret inte hade varit stängt på rätt sätt. Det hade också varit känt sedan ett tiotal år tillbaka att fönstren på boendet varit svåra att stänga. Boendet drevs tidigare av ett vård- och omsorgsbolag men togs över av Kungsbacka kommun i november 2022. Anledningen var brister i kvalitetssäkring.

– Min svärmor var 93 år, såg dåligt och gick med rullator men var annars i full vigör och kristallklar i huvudet, berättar Magnus Fahlén. Hans svärmor hade en egen lägenhet på Blåvingens äldreboende och fick hjälp i vardagen med omvårdnaden.

Magnus Fahlén berättar att när hans svärmor flyttade till boendet informerades de om att de boende endast behövde en egen hemförsäkring för sin lägenhet.

– Jag frågade särskilt om man behöver/rekommenderar en annan typ av försäkring när man bor på ett äldreboende än i en vanlig bostad. Nej, var svaret. Det räckte med en enklare hemförsäkring med allrisktillägg, vilket även finns beskrivet på Kungsbacka kommuns webbsida.

Efter olyckan har det visat sig att hemförsäkringen bara skulle täcka skador i själva lägenheten och inte situationer eller skador som sker i gemensamma

utrymmen, eller under de aktiviteter som anordnas av boendet. Svärmodern hade således behövt ha en olycksfallsförsäkring utöver den vanliga hemförsäkringen, vilket inte ska ha framgått av kommunens både muntliga och skriftliga information när hon flyttade in.

Det visade sig också att inte heller kommunen hade någon försäkring som täcker olyckor i det särskilda boendets gemensamma utrymmen eller under olika aktiviteter, trots att anhöriga tidigare både informerats skriftligen och muntligen om motsatsen av verksamheten. Det visade sig istället att de boende innefattades av en så kallad ansvarsförsäkring. Denna typ av försäkring är inte utformad för att skydda den person som kan tänkas råka ut för en olyckshändelse, utan för att skydda den enskilda kommunen från eventuella skadeståndskrav.

Försäkringsbolaget sade därför nej till Magnus Fahléns ansökan om ersättning.

När kommunens olycksfallsförsäkring inte gällde hänvisades Magnus Fahlén i stället till kommunens ansvarsförsäkring.

– Det innebär att man själv måste driva en juridisk process mot kommunen vilket är både kostsamt och tidskrävande och att ansvarsfrågan kan vara svårt att leda i bevis.

På Kungsbacka kommuns webbsida för Blåvingevägens äldreboende står det ”Du behöver ha en egen hemförsäkring för din lägenhet på boendet” samt längre ned på sidan ”Du måste teckna en egen hemförsäkring”. Något annan typ av försäkring nämns inte.

– Min önskan är att alla äldre och anhöriga ska få korrekt information om vad som gäller när man flyttar till ett äldreboende. Det är skandal när man informerar om att hemförsäkring är det enda man behöver, och så fort man befinner sig utanför sin egen tröskel är man i själva verket oförsäkrad, säger Magnus Fahlén.

7. Hur ser det ut med försäkringsskyddet på särskilda boenden runt om i landet?

I det förra avsnittet har Magnus Fahlén beskrivit ett otillräckligt försäkringsskydd kopplat till en tragisk olycka på ett särskilt boende i Kungsbacka. Är ett bristfälligt försäkringsskydd en vanlig eller ovanlig omständighet på särskilda boenden runt om i landets kommuner? Dessutom, finns det några särskilda rekommendationer kring försäkringar från kommunernas sida till den som står i begrepp att flytta in på ett särskilt boende? Vilka försäkringar har kommunerna som täcker olika situationer som äldre kan råka ut för?

För att ta reda på detta har SPF Seniorerna genomfört en enkätundersökning riktad till landets kommuner.⁴ Svaren från denna undersökning klargörs i det som följer, och redovisas som ett svar per kommun.

Fråga 1: Råd avseende individens försäkringar till den som flyttar in på ett särskilt boende

De råd som ges om individuella försäkringar har här undersökts både genom kommunenkäten och genom att undersöka vad som anges på några kommuners webbsidor. I diagram 1 framgår att den överväldigande majoriteten, 13 av 16 kommuner, svarar att man ska teckna en egen hemförsäkring. En kommun ger inte några råd alls och en kommun rekommenderar en olycksfallsförsäkring samt tillägger att kommunen naturligtvis har en ansvarsförsäkring. Slutligen rekommenderar en kommun att de boende bör ha försäkring för lösören samt påpekar att fastigheten har en egen försäkring.

På webbsidorna hos några kommuner som inte svarat på enkäten framgår en liknande bild. På Gnesta kommuns webbsida kan man läsa att man antingen bör eller ska, beroende på vilket särskilt

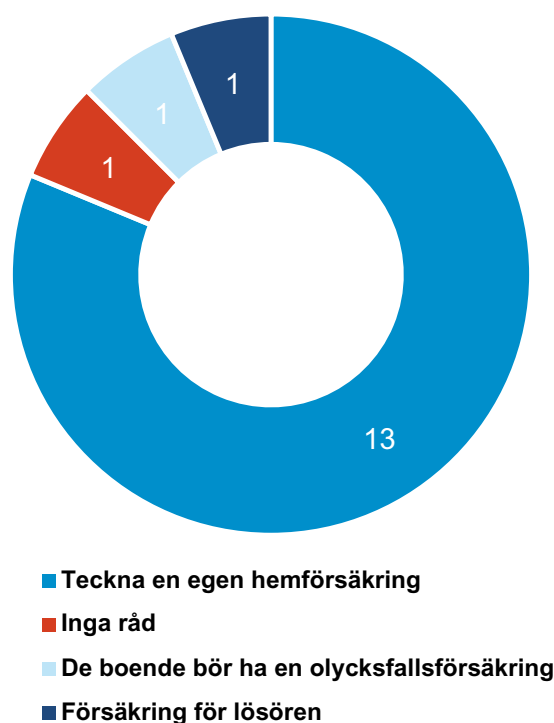
boende det rör sig om, teckna en egen hemförsäkring som omfattar lösöre och personlig egendom när man flyttar in på något av kommunens boenden.

På Piteå kommuns hemsida ges följande information: ”Du ansvarar själv för att teckna hemförsäkring för dina egna saker i din lägenhet. Vi rekommenderar att du tecknar en allriskförsäkring. Om andra personer har nyckel till din bostad kan du behöva en tilläggsförsäkring för att hemförsäkringen ska gälla. För mer information, kontakta ditt försäkringsbolag.”

Växjö kommun ger det korta svaret att du ansvarar själv för att det finns en hemförsäkring. Samma sak gäller i Nyköpings kommun.

Sammanfattningsvis är det således mycket vanligt att den som flyttar in på ett särskilt boende rekommenderas att skaffa en hemförsäkring. Enbart i en av de tillfrågade kommunerna rekommenderas de äldre att skaffa en privat olycksfallsförsäkring.

Diagram 1: Vad är ert råd avseende försäkringar till den som flyttar in på ett särskilt boende i er kommun?

⁴ Frågorna skickades ut till två slumpmässigt utvalda kommuner i varje region, förutom Gotland, samt till landets befolkningsmässigt tre största kommuner (Malmö, Göteborg, Stockholm). Totalt fick 44 kommuner enkäten. Undersökningen pågick under perioden 4 april-6 maj 2024. Antal svarande kommuner var 18 (svarsfrekvens 40,9 %), varav två kommuners svar till stor del tyvärr var ofullständiga vilket medför att 16 kommuners svar redovisas (svarsfrekvens 35,6 %).

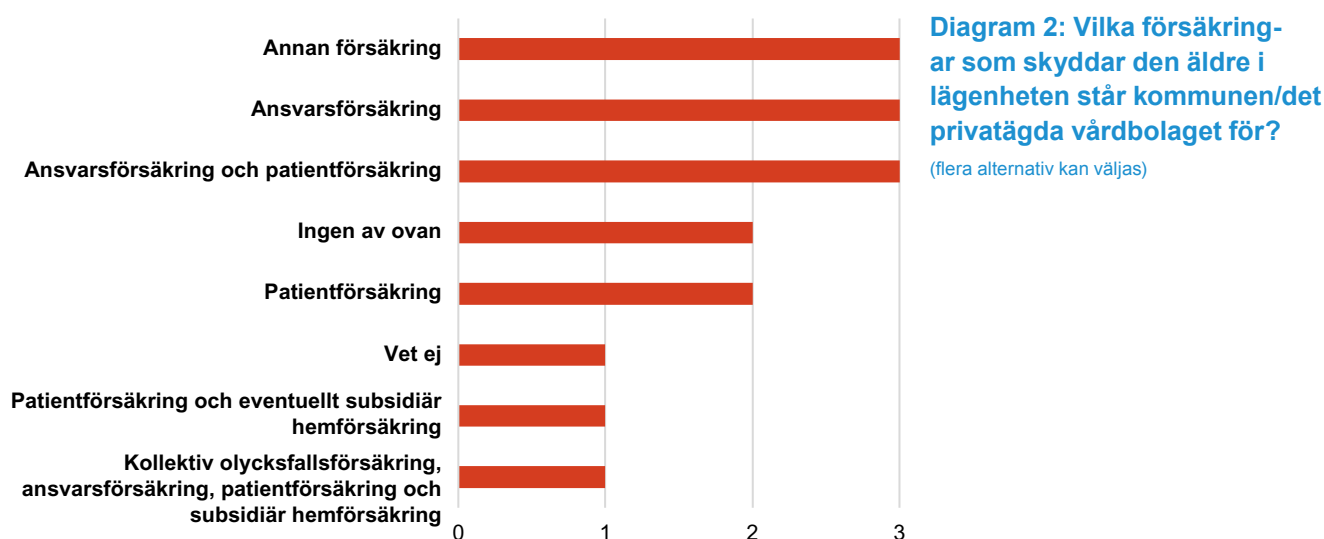
"Är ett bristfälligt försäkringsskydd en vanlig eller ovanlig omständighet på särskilda boenden runt om i landets kommuner?"

Fråga 2: Försäkringar som kommunen/det privatägda vårdbolaget står för och som skyddar den äldre i lägenheten

På fråga 2 kan kommunerna uppge flera svarsalternativ⁵ avseende vilken eller vilka av kommunens eller vårdbolagets försäkringar som skyddar den äldre i lägenheten, se diagram 2. De tre vanligaste scenarierna, vilket tre kommuner vardera anger, är att det finns ansvars- och patientförsäkring; ansvarsförsäkring; respektive annan försäkring.⁶ Därefter följer alternativen patientförsäkring och ingen av ovan nämnda försäkringar, i två kommuner var. Slutligen är svaren från två kommuner olika kombinationer av

försäkringar⁷, varav kollektiv olycksfallsförsäkring i ett fall, och en kommun svarar vet ej.

Sammantaget betyder detta att de vanligaste svaren rör patientförsäkring respektive ansvarsförsäkring – antingen på egen hand eller tillsammans med andra försäkringar. Svarsalternativet annan försäkring är också förhållandevis allmänt förekommande. Olycksfallsförsäkring är däremot ovanligt, och det får anses oroväckande att två kommuner svarar ingen av de nämnda försäkringarna och att en kommun svarar vet ej.

5 Svarsalternativen löd: En kollektiv olycksfallsförsäkring, En ansvarsförsäkring, En patientförsäkring, Ingen av ovan, Vet ej, Annan försäkring (beskriv i så fall vilken). Observera att svaren redovisas som ett svar per kommun. Således framgår i diagrammen också kombinerade svarsalternativ från kommuner som angett fler än ett svar, och där "annan försäkring" namngetts av de svarande kommunerna har dessa försäkringar förtydligats i diagrammen (ofta i kombination med de fastställda svarsalternativen).

6 Annan försäkring anges av kommunerna som: beror på vad som hänt; försäkring av boende/lokal; försäkring i allmänna utrymmen beroende på vad som hänt.

7 Subsidiär hemförsäkring gäller, enligt exempelvis Kristianstad kommuns webbsida, om omsorgsförvaltningen har tecknat en hemförsäkring för de som bor i vård- och omsorgsboende och som endast träder in om kunden inte har någon egen hemförsäkring. En subsidiär lag är en lag som vars bestämmelser inte ska tillämpas om det finns avvikande bestämmelse i annan lag eller förordning, vars bestämmelse då i stället ska tillämpas (se lagen.nu).

Fråga 3: Försäkringar som kommunen/det privatägda vårdbolaget står för och som skyddar den äldre i det särskilda boendets gemensamma utrymmen

Också på fråga 3 har kommunerna samma svarsalternativ att välja emellan som i fråga 2. I fyra kommuner anges enbart ansvarsförsäkring som den försäkring som skyddar den äldre i boendets gemensamma utrymmen (diagram 3). Ansvarsförsäkring och patientförsäkring finns i tre kommuner, medan patientförsäkring respektive vet ej är svaret från två kommuner vardera. En kommun svarar att ingen av de angivna försäkringarna finns. I resterande fyra kommuner finns olika kombinationer av försäkringar eller "annan försäkring", varav kollektiv olycksfallsförsäkring anges i två fall.

Iögonfallande är att de försäkringar som skyddar de äldre i de gemensamma utrymmena skiljer sig mycket åt mellan kommunerna. Ansvarsförsäkring och patientförsäkring är vanliga, på egen hand eller i kombination med någon annan försäkring. Olycksfallsförsäkring finns bara i två av kommunerna, antingen ensam eller i kombination med andra försäkringar. Också här kan det anses bekymmersamt att några kommuner svarar vet ej eller ingen av de nämnda försäkringarna.

Fråga 4: Försäkringar som kommunen/det privatägda vårdbolaget står för och som skyddar den äldre utomhus i samband med exempelvis utflykter och promenader

Även på fråga 4 kan kommunerna välja mellan nämnda svarsalternativ. När det gäller försäkringar som skyddar den äldre under en utflykt (diagram 4) är ansvarsförsäkring och patientförsäkring det vanligaste svaret, vilket fyra kommuner uppger. Ingen av de angivna försäkringarna är svaret från tre kommuner. Enbart ansvarsförsäkring respektive enbart patientförsäkring anges av två kommuner vardera. I en kommun är svaret vet ej. I resterande fyra kommuner finns ansvarsförsäkring och eventuellt en försäkring vid transporter; kollektiv olycksfallsförsäkring; annan försäkring; och en kombination med fyra olika försäkringar däribland kollektiv olycksfallsförsäkring.

Även fråga 4 avslöjar en stor variation kring hur det ser ut med försäkringsskyddet i kommunerna. Patientförsäkring och ansvarsförsäkring finns på flera håll, medan olycksfallsförsäkring finns i två kommuner. Att fyra kommuner svarar ingen av nämnda försäkringar eller vet ej kan anses illavarslande för äldre personers försäkringsskydd.

Diagram 3: Vilka försäkringar som skyddar den äldre i det särskilda boendets gemensamma utrymmen står kommunen/det privatägda vårdbolaget för?

(flera alternativ kan väljas)

Diagram 4. Vilka försäkringar som skyddar den äldre utomhus i samband med exempelvis utflykter och promenader står kommunen/det privatägda vårdbolaget för? (flera alternativ kan väljas)

Fråga 5: Vilken av kommunens försäkringar täcker en äldre persons skador om en olycka sker i gemensamma utrymmen och den äldre skadas (exempelvis om taket rasar in, någon större inventarie faller ner, alternativt om den äldre ramlar på halt golv eller på en matta)?

I diagram 5 syns att svarsfördelningen på frågan angående försäkringsskyddet om en olycka sker i det gemensamma utrymmet. Då gäller i sex kommuner en ansvarsförsäkring. I tre kommuner rör det sig istället om en annan försäkring.⁸ En kollektiv olycksfallsförsäkring finns i två kommuner, precis som ansvarsförsäkring tillsammans med patient-

försäkring. Två kommuner har svarat vet ej på frågan. Slutligen svarar en kommun kollektiv olycksfallsförsäkring och ansvarsförsäkring.

Också här skiljer sig svaren åt mellan kommunerna, försäkringsskyddet för de äldre blir därmed beroende av vilken kommun man bor i. Ansvarsförsäkring enbart eller i kombination med andra försäkringar är det dominerande svaret på fråga 5. I tre kommuner är svaret annan försäkring. Medan kollektiv olycksfallsförsäkring finns totalt på tre platser, och patientförsäkring anges i två kommuner. Därtill svarar två kommuner att de inte vet.

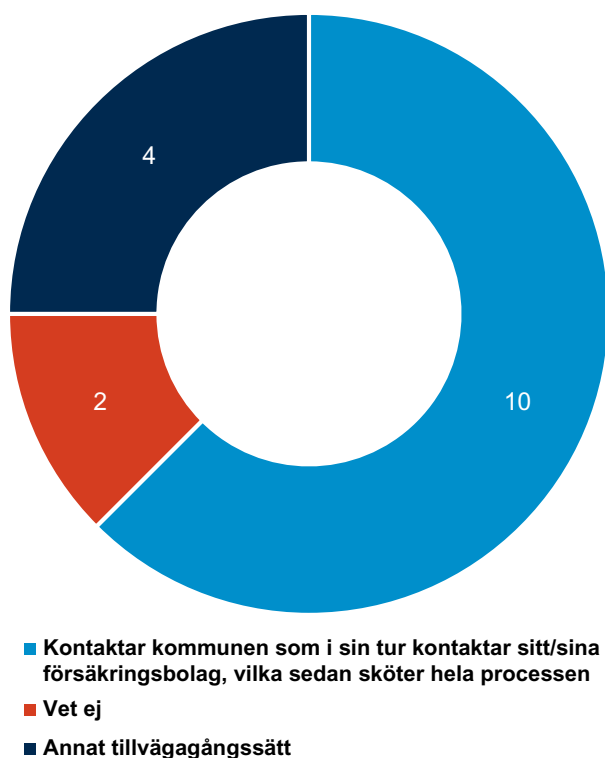
Diagram 5. Om en olycka sker i gemensamma utrymmen och en äldre person skadas - till exempel genom att taket rasar in, någon större inventarie faller ner, alternativt om den äldre ramlar på ett halt golv eller på en matta - vilken (eller vilka) av kommunens försäkringar täcker då den äldre personens skador? (flera alternativ kan väljas)

⁸ Annan försäkring beskrivs i fråga 5 av kommunerna på följande tre sätt: 1. En enskild som blivit utsatt för en skada som kommunen orsakat kan rikta ett skadeståndsanspråk mot kommunen. Jurister utreder då ärendet och beslutar om ersättning ska utgå eller inte. Om den enskilde sedan inte är nöjd med det beslutet kan den enskilde ansöka om stämning i allmän domstol och då driva ett skadeståndsärende i domstol mot kommunen. 2. Kommunens eller hyresvärdens försäkring gäller. 3. Kommunens övergripande försäkring.

Fråga 6: Hur går man vidare ur försäkringshänseende om man själv i egenskap av boende, eller som anhörig till boende, har skadats i en olycka i ett gemensamt utrymme på sitt särskilda boende (enligt olycksexempel i fråga 5) eller på en utflykt?

Majoriteten av kommunerna, tio stycken, anger svarsalternativet att man kontaktar kommunen som i sin tur kontaktar sitt/sina försäkringsbolag, vilka sedan sköter hela processen (se diagram 6). Fyra kommuner svarar andra tillvägagångssätt⁹ och två kommuner svarar vet ej.

På denna fråga är kommunerna mer samstämmiga, i majoriteten gäller att kontakta kommunen som i sin tur kontaktar sitt/sina försäkringsbolag som sedan sköter processen. I fyra kommuner anges annat tillvägagångssätt och två kommuner svarar vet ej.

Fråga 7: Om skador uppstår i den egna lägenheten och den boende saknar hemförsäkring, vem blir då skadeståndsskyldig?

På frågan om vem som blir skadeståndsskyldig vid en skada i den egna lägenheten när den äldre saknar hemförsäkring syns i diagram 7 att sju kommuner svarar att det är den enskilde som blir skadeståndsskyldig. I tre kommuner framförs att det är den som vållat skadan – den enskilde eller kommunen. Därutöver spretar svaren för de återstående sex kommunerna. I ett fall anges en subsidiär hemförsäkring, i ett annat fall att det är samma regler som i andra hyreslägenheter, en kommun svarar vet ej, ytterligare en att kommunen har en subsidiär ansvarsförsäkring. Slutligen svarar en kommun att kommunen inte har någon utökad försäkring som kan träda in och en kommun att den enskilde rekommenderas skaffa en hemförsäkring.

Liksom vid flera av de tidigare frågorna spretar svaren från kommunerna en hel del också på fråga 7. Det vanligaste svaret är likväl att det är den enskilde som vållat skadan som blir skadeståndsskyldig. Därutöver är svaren klart olika.

Diagram 6: Hur går man vidare ur ett försäkringsperspektiv om man själv i egenskap av boende – eller som anhörig till den boende – har skadats i en olycka i ett gemensamt utrymme på sitt särskilda boende (enligt olycksexemplen taket ramlar in, inventarie faller ner alternativt en äldre person ramlar på matta eller halt golv) eller på en utflykt?
(flera alternativ kan väljas)

⁹ Andra tillvägagångssätt beskrivs i fråga 6 av kommunerna på följande fyra sätt (varav flera beskrivningar påminner om en ansvarsförsäkring): 1. Identiskt med punkt 1 i fotnot 8. 2. Kontaktar ansvarig chef som tar ställning till om hur brukare/anhörig - kommunen går vidare. 3. Eftersom det är ett civilrättsligt fall så är det skadelidande som behöver driva sin fråga. Vi i staden har skadeståndsprocess som vi följer vid sådana anspråk. 4. Anmälan på olycksfallsförsäkringen görs själv av skadelidande. Vid eventuellt skadeståndskrav mot kommunen från boende/annan tar kommunen kravet vidare till sitt försäkringsbolag för utredning av kommunens eventuella ansvar för händelsen.

Diagram 7: Vem blir skadeståndsskyldig om skador uppstår i den egna lägenheten och den boende saknar hemförsäkring?

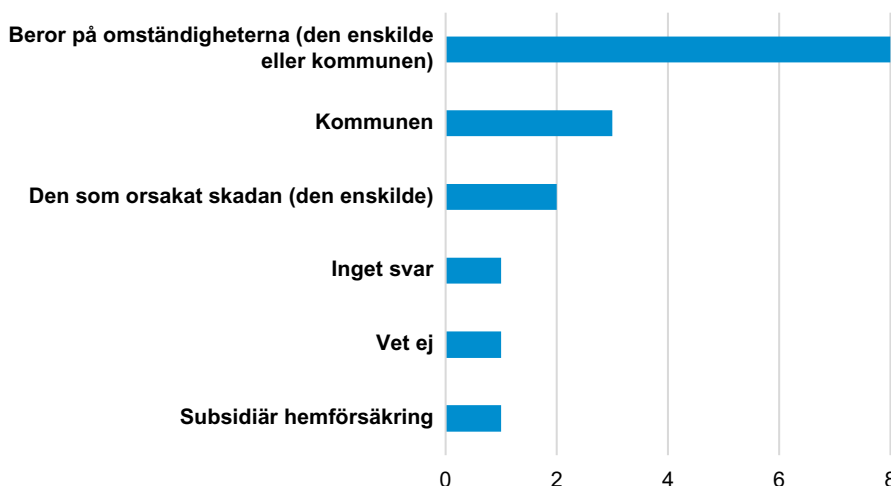

Diagram 8: Vem blir skadeståndsskyldig om skador uppstår i de gemensamma utrymmena på grund av oaksamhet från den boendes sida?

Fråga 8: Om skador uppstår i de gemensamma utrymmena på grund av oaksamhet från den boendes sida, vem blir då skadeståndsskyldig?

På den sista frågan, om vem som blir skadeståndsskyldig om skador uppstår i de gemensamma utrymmena på grund av oaksamhet från den boendes sida, svarar åtta kommuner att det beror på omständigheterna (diagram 8). I tre kommuner svarar man kommunen och i två kommuner blir den som orsakat skadan (det vill säga den enskilde) skadeståndsskyldig. I en kommun vardera lyder svaret subsidiär hemförsäkring respektive vet ej, och slutligen har en kommun valt att inte svara.

Sammanfattningsvis skiljer sig svaren också på denna fråga, flera kommuner hänvisar dock till att det beror på omständigheterna och därmed att det ofta är kommunen eller den enskilde som blir skadeståndsskyldig.

Kommentarer och fritextsvar från kommunerna som deltagit i enkäten

I samband med enkäten har också en handfull olika kommentarer och förklaringar från de deltagande kommunerna inkommit.

En kommentar löd att kommunerna behöver få bättre koll på vad som gäller både som vårdgivare och som enskild boende och att det vore bra om SKR, Sveriges Kommuner och Regioner, skulle kunna ta fram nationella riktlinjer för vad som gäller i försäkringsfrågor där omsorgstagare bor på boende i samhällets regi. Samt vad som händer om den boende saknar egen försäkring när man bor på ett biståndsbedömt boende.

Två av kommunerna förklarar vad som gäller avseende en ansvarsförsäkring vid olycka eller skada i de gemensamma utrymmena.

Kommun 1: I dessa fall kommer kommunens eller det kommunala fastighetsbolagets försäkringsbolag att utreda skadan. I dessa fall är det ansvarsförsäkring som kan träda in och ersätta kostnader om kommunen kan anses vara vållande eller genom vårdslöshet vara vållande till skadan.

Kommun 2: I det fall kommunen är skadeståndsskyldig så är det ansvarsförsäkringen som blir aktuell. För att kommunen ska bli skadeståndsskyldig krävs dock att kommunen orsakat skadan genom fel eller försummelse. Att skadan inträffat på kommunens mark/byggnad innebär alltså inte att kommunen automatiskt blir skadeståndsskyldig. Det krävs alltså att kommunen gjort något fel eller varit försumlig.

Sammanfattning av enkäten till kommunerna

Det skiljer sig betänkligt avseende vilka försäkringar som kommunerna tecknat i sammanhanget särskilda boenden och som gäller på olika platser i boendena och vid olika tillfällen. Oaktat de stora variationerna är det relativt ofta en ansvarsförsäkring som det hänvisas till – vilken snarare verkar skydda kommunen mot skadeståndsanspråk än de äldre personerna vid eventuella olyckor. Patientförsäkringar är också ganska vanliga. Kollektiva olycksfallsförsäkringar är mer ovanliga men förefaller finnas i två till tre kommuner, beroende på frågeställning och situation.

På flera av frågorna har några kommuner svarat ingen av de uppräknade försäkringarna eller att de inte vet, detta är i sig oroväckande och kan tyda på antingen kunskapsluckor eller avsaknad av försäkringar. Resultaten pekar på att försäkringsskyddet för äldre personer på särskilda boenden, i den mån det kan sägas finnas ett sådant, inte bara är otydligt utan också beroende av i vilken kommun man bor i.

Det förefaller inte finnas någon gemensam rekommendation på statlig, regional eller kommunal nivå för vilka försäkringar kommuner bör ha avseende de äldre personer som bor på särskilda boenden. Även om det inte finns sådana riktlinjer verkar det däremot som att det i många fall rekommenderas från kommunerna att de äldre bör skaffa en hemförsäkring enbart vid flytten till ett särskilt boende.

Detta kan tyda på antingen kunskapsluckor eller avsaknad av försäkringar.

8. Är det vanligt att människor anmäler skador till kommunerna och begär skadestånd?

Stefan Sköld, Skadeansvarig på Svenska Kommun Försäkrings AB (SKFAB) och Anders Belin, VD på Stockholmsregionens Försäkrings AB (SRF) svarar på våra två frågor:

1. Hur vanligt är det att människor anmäler skador till kommunen/kommunerna och gör anspråk på att få skadestånd via kommunernas ansvarsförsäkring – i allmänhet, respektive inom äldreomsorg/särskilt boende?

”Det finns ingen olycksfallsförsäkring för äldreboenden/särskilda boenden. I de fall något inträffar riktas ibland krav mot kommunens och dess ansvars- eller patientförsäkring. Då gör vi en utredning om rätt till ersättning föreligger enligt allmänna skadeståndsrättsliga regler eller enligt patientskadelagen. Vi för tyvärr ingen särskild statistik över händelser som inträffar specifikt inom äldreomsorg/särskilda boenden”, förklarar Stefan Sköld på SKFAB.

”Den som anser sig vara skadelidande har inte möjlighet att yrka ersättning från kommunens ansvarsförsäkring. Skadeståndskrav riktas till kommunen som därefter har möjlighet att anmäla ärendet till sitt försäkringsbolag. När det gäller den lagstadgade patientskadeförsäkringen, som inte ska förväxlas med en ansvarsförsäkring, gör den skadelidande däremot anmälan direkt till kommunens försäkringsbolag på motsvarande sätt som för patientskador inom primärvården som anmäls till Regionernas ömsesidiga försäkringsbolag (www.lof.se). Skadestånd ska betalas om kommunen är skadeståndsskyldig enligt gällande lag och rättspraxis, oavsett om kommunen har försäkringsskydd eller inte”, säger Anders Belin, VD på SRF.

2. Hur vanligt är det att en privatperson får rätt mot kommunen/kommunerna i dessa fall och får skadestånd utbetalt?

”Det får anses att det är ganska vanligt att man riktar skadestånd mot kommunerna. Sedan 2020 har ca 1 100 ärenden anmälts av våra tio kommuner. Räknar man med de kommunala bolagen tillkommer ca 1 000 ärenden ytterligare. Av dessa ca 2 100 ärenden är ca 500 någon form av personskada. Knappt hälften, 230 stycken, är halk-/fallskador som inträffat utomhus företrädesvis vintertid. Bortser man från halk-/fallskador utomhus återstår ca 270 andra typer av personskador där skadestånd riktats mot själva kommunen (inte de kommunala bolagen). Här har 156 ärenden hanterats klart och är avslutade. Av dessa 156 personskadeärenden har 20 stycken medfört skadeutbetalning”, berättar Stefan Sköld på SKFAB.

”Det förekommer att privatpersoner får skadeståndsansättning, dock är det mer vanligt inom andra verksamhetsområden som exempelvis VA och väghållning än inom äldreomsorgen. För att få rätt till skadestånd krävs att kommunen genom vårdslöst eller försumligt agerande har orsakat skada”, enligt Anders Belin, VD på SRF.

Sammanfattningsvis kan konstateras att det som kan komma i fråga är kommunens ansvarsförsäkring eller patientförsäkring, någon olycksfallsförsäkring för äldreomsorgen förefaller inte finnas. SKFAB, med nio svenska kommuner som kunder, har inte siffror specifikt för äldreomsorgen men redovisar att majoriteten ärenden inte handlar om personskador. Men i de avgjorda ärenden som rör personskador har det i närmare 13 procent av fallen utfallit till en privatpersons fördel.

SRF, där 25 kommuner i Stockholmsregionen är försäkrade, anger inga siffror alls i sina svar. SRF konstaterar dock att det händer att skadestånd betalas ut till privatpersoner men att detta är vanligare inom andra områden än inom äldreomsorgen.

Att kommuner betalar ut skadestånd till privatpersoner inom ramen för saker som inträffat inom äldreomsorgens verksamhet förefaller därmed ske men vara relativt ovanligt.

9. När får vi nationella riktlinjer om försäkringar på äldreboenden?

I december 2023 ställde vi frågan till SKR, Sveriges kommuner och regioner, om det finns några särskilda rekommendationer för hur kommuner ska informera äldre som står i begrepp att flytta in på ett äldreboende. Vanligtvis ger kommunerna rådet att man ska skaffa sig en hemförsäkring för lägenheten och lösöret. Men vad gäller om det sker en skada eller olyckshändelse i gemensamma lokaler och under utflykter?

SKR:s presstjänst svarade då att det är Socialstyrelsen vi ska ställa frågan till. Men en jurist på Socialstyrelsen svarade att det faller utanför deras sakområden och hänvisade oss i sin tur tillbaka till SKR.

I SPF Seniorernas enkät till kommunerna våren 2024 påpekade en kommun att det vore bra om SKR skulle kunna ta fram nationella riktlinjer för vad som gäller i försäkringsfrågor där omsorgstagare bor på ett boende i samhällets regi.

I juni 2024 ställde vi frågan till SKR om att ta fram nationella riktlinjer och fick ett nytt svar, från Helena Henningson på Avdelningen vård och omsorg:

”Min bedömning är att SKR och Socialstyrelsen behöver diskutera frågan tillsammans. Vi träffas regelbundet och nästa träff är inte förrän i augusti. Innan dess behöver vi kontakta våra jurister för att klargöra ansvarsfrågan för de gemensamma utrymmena på särskilda boenden för äldre.”

”Det är ovanligt att SKR går ut med rekommendationer till kommunerna, däremot erbjuder vi stöd på olika sätt, exempelvis genom kunskap och information.”

Eftersom SKR väljer att inte svara på frågan om nationella riktlinjer, utan istället påpekar att rekommendationer till kommunerna är ovanliga, samtidigt som en kommun angett ett behov av sådana rikt-

linjer och att svaren på frågorna i kommunenkäten spretar betänkligt får det utgå ifrån att några nationella riktlinjer för äldres försäkringsskydd på särskilda boenden inte existerar.

10. Om äldre är oskyddade på boendet bör och kan man då på egen hand teckna en olycksfallsförsäkring?

Såväl svaren från kommunenkäten som intervjun med Magnus Fahlén indikerar att man som äldre på ett särskilt boende i många fall riskerar att vara oskyddad vid en olycka och att man därför behöver en egen olycksfallsförsäkring. Frågan är då vilka olika alternativ på olycksfallsförsäkringar som finns att tillgå för en senior?

För detta ändamål har vi använt oss av en jämförelse av olika olycksfallsförsäkringar som finns tillgänglig på Konsumenternas Försäkringsbyrås webbsida. De viktigaste delarna i en olycksfallsförsäkring är ersättningen för medicinsk och ekonomisk invaliditet. Ersättningens storlek påverkas av vilket försäkringsbelopp man väljer. Det finns skillnader mellan försäkringarna i ersättning vid sjukhusvistelse, vid vilken ålder ersättningen upphör och hur försäkringsbeloppet sänks med åldern. Medicinsk invaliditet ersätts av alla men vid en viss ålder kan beloppet sänkas (gäller till exempel Handelsbanken Liv och ICA Försäkring). På Konsumenternas webbsida finns följande jämförelse¹⁰ av olycksfallsförsäkringar.

För det första kan konstateras att hos en majoritet av de jämförda försäkringsbolagen kan inte en olycksfallsförsäkring tecknas efter en viss ålder.¹¹ Det gäller AIG, Gjensidige, Handelsbanken, ICA, If, Swedbank och WaterCircles. Med andra ord i sju av tolv fall. Därutöver upphör en olycksfallsförsäkring att gälla vid en viss ålder hos AIG, Gjensidige och Handelsbanken. Hos resten av bolagen upphör försäkringen vid dödsfall.

¹⁰ Observera att årspremien varierar mycket och att priserna angetts gälla från 2024-01-09.

¹¹ För tre försäkringsbolag (If, Länsförsäkringar och Trygg-Hansa) med såväl allmän olycksfallsförsäkring som olycksfallsförsäkring för seniorer redovisas enbart den respektive olycksfallsförsäkring som riktar sig till seniorer. Observera att det för alla tolv bolag i jämförelsen kan vara olika villkor i försäkringen beroende på ålder, t ex har Folksam olika villkor före och efter 65 år.

Således behöver man som senior, eller som anhörig till en senior, för det första se om det ens går att teckna en olycksfallsförsäkring då flera bolag har en övre åldersgräns för vid vilken ålder en sådan försäkring kan tecknas. Därefter behöver man också ha koll på huruvida olycksfallsförsäkringen upphör att gälla vid en viss ålder eller ej. Att skaffa sig en privat olycksfallsförsäkring vid flytt till särskilt boende kan därmed bli något lättare sagt än gjort.

Gruppolycksfallsförsäkring för äldre på särskilda boenden?

Som tidigare nämnts förefaller det idag inte finnas någon gruppolycksfallsförsäkring för de som bor på särskilda boenden. Under arbetet med denna rapport har några försäkringsbolag kontaktats angående just vad en gruppolycksfallsförsäkring för äldre på särskilda boenden skulle kunna handla om i kostnad. Men de har inte kunnat ange en uppskattad summa på vad en sådan försäkring skulle kosta en medelstor kommun – det har helt enkelt aldrig efterfrågats från någon kund.

Samma fråga har ställts till SKFAB och SRF. Från SKFAB:s sida lyder svaret att en sådan produkt inte finns hos dem då den inte efterfrågats av deras ägare.

Vidare att den befintliga olycksfallsförsäkringen som kommunerna i fråga tecknat inte är anpassad för äldre. SRF anger i sitt svar att de inte har tillgång till information för att bedöma risker och kostnader för ett sådant försäkringsskydd och de som företag agerar bara på uppdrag av sina ägarkommuner.

För att sätta det hela i ett bredare sammanhang kan nämnas några andra gruppolycksfallsförsäkringar. Skolbarn omfattas av en gruppolycksfallsförsäkring under tiden de är inom skolans verksamhet. Normalt sett har såväl barn som vuxna vid fritidsaktiviteter ett skydd via en gruppolycksfallsförsäkring som ingår i exempelvis medlems- eller kursavgiften. Även inom SPF Seniorerna har samtliga medlemmar – cirka en kvarts miljon personer – en gruppolycksfallsförsäkring som ingår i medlemsavgiften och som gäller under aktiviteter, färden till och från dessa samt vid oavlönat arbete på uppdrag av SPF Seniorerna.

Med tanke på att det i en medelstor svensk kommun är omkring 500-600 personer som bor på särskilt boende på årsbasis, det vill säga en bråkdel av SPF Seniorernas kvarts miljon medlemmar, bör en kommuns kostnad för ett erbjuda ett liknande grupp-försäkringsskydd vara försumbar.

Försäkringsbolag	Vid vilken ålder kan försäkringen tecknas?	Vid vilken ålder upphör försäkringen?	Årspremie vid ca 65 års ålder	Ersättning vid dödsfall
AIG	18-70 år	75 år	1 080 kr	200 000 kr
Dina	Från 18 år	Vid dödsfall	732–1 437 kr	50 000 kr
Folksam	Från 16 år	Vid dödsfall	774–1 574 kr	40 000 kr
Gjensidige	18-74 år	75 år	1 596–2 633 kr	50 000 kr
Handelsbanken Liv	18-59 år	65 år	312-876 kr	28 650 kr
Hedvig	Från 18 år	Vid dödsfall	516 kr	50 000 kr
ICA Försäkring	18-72 år	Vid dödsfall	1 250 kr	50 000 kr
If Vuxen 50+	50-79 år	Vid dödsfall	3 640–5 070 kr	50 000 kr
Länsförsäkringar 60 plus	Från 60 år	Vid dödsfall	549-850 kr	57 300 kr
Swedbank	16-70 år	Vid dödsfall	1 140–2 280 kr	20 000 kr (från 65 års ålder)
Trygg-Hansa för seniorer	Från 55 år	Vid dödsfall	570–1 040 kr	25 000 kr
WaterCircles	0-74 år	Vid dödsfall	460–2 120 kr	50 000 kr

Tabell 1: Jämförelse av olycksfallsförsäkringar

Källa: Konsumenternas försäkringsbyrå webbsida

Medlemmar i SPF Seniorerna kan teckna förbundets grupp-olycksfallsförsäkring hos Skandia oavsett ålder. Premien är 25 kr/månad (2024). Det krävs ingen hälsodeklaration för den som vill ansluta sig till försäkringen.

Läs mer på spfseniorerna.se/skandia

11. Slutsatser

Vår kartläggning visar att många seniorer som bor på särskilda boenden kan anses oskyddade då det ofta brister i försäkringsskyddet på kommunernas särskilda boenden. De gruppolycksfallsförsäkringar som finns avseende kommunernas verksamheter omfattar i regel inte äldre på särskilda boenden. Det betyder att var man bor avgör om man som äldre är försäkrad eller inte, alternativt om man själv tecknat en privat olycksfallsförsäkring. Att sköra personer inom kommunal omsorg ofta inte omfattas av en olycksfallsförsäkring är inte bara anmärkningsvärt, dessutom ges vanligen ingen information till berörda om att det saknas just en olycksfallsförsäkring i särskilda boenden. Kunskaperna om såväl kommunens som den äldres privata försäkringsskydd verkar på flera håll vara bristfälligt. Varför har äldre personer på särskilda boenden ett svagare försäkringsskydd än andra grupper inom kommunernas verksamheter? Det är oacceptabelt att äldre människor inom ramen för äldreomsorgen förefaller vara oskyddade om en olycka skulle inträffa på det särskilda boendet.

SPF Seniorernas kommunenkät och intervjuer med olika ansvariga aktörer visar att det skiljer sig betänkligt avseende kommuners försäkringar på särskilda boenden samt vilken eller vilka som gäller på olika platser i boendena och vid olika tillfällen. Det finns en lagstadgad patientförsäkring som rör den vård man erhåller. Därutöver är det relativt ofta en ansvarsförsäkring som det hänvisas till av kommunerna – vilken snarare skyddar kommunen mot skadeståndsanspråk än de boende vid eventuella olyckor. Att driva en rättslig process mot en kommun kräver mycket kraft och kunskap utav enskilda individer, dessutom är det förhållandevis ovanligt att privatpersoner får skadestånd utbetalt av kommuner. Äldre skyddas generellt sett inte av kommunernas gruppolycksfallsförsäkringar, där istället andra grupper omfattas men inte seniorer på särskilda boenden. I kommunenkäten uppger dock två till tre kommuner – beroende på frågeställning och situation – att de äldre omfattas av en olycksfallsförsäkring.

Generellt sett gäller dock att enkätsvaren spretar betänkligt, både mellan kommunerna och inom samma kommun, beroende på plats i boendet, händelse och eventuellt försäkringsskydd. Den stora variationen kommunerna emellan samt att några kommuner på flera av frågorna har svarat ingen av de uppräknade försäkringarna eller att de inte vet, är oroväckande. Det kan tyda på att kunskapen om vilka olika försäkringar som finns i kommunen är låg eller att det helt enkelt saknas försäkringar på sina håll. Sammantaget pekar kartläggningen på att försäkringsskyddet för äldre personer på särskilda boenden, i den mån det kan sägas finnas ett sådant, inte bara är otydligt utan också att det är mycket beroende av i vilken kommun man bor i.

När det däremot gäller information till de boende och anhöriga om vilken typ av försäkringar man bör ha vid inflyttning på ett särskilt boende är kommunerna i det närmaste enhälliga i att man som individ enbart behöver en hemförsäkring. Vår granskning visar emellertid att en hemförsäkring inte räcker. Denna vilseledande information från kommunerna behöver förändras. Därför bör Sveriges Kommuner och Regioner, SKR, för kommunerna arbeta fram gemensamma anvisningar kring vilka försäkringar kommuner bör rekommendera för äldre som bor på särskilda boenden.

Även om det genom denna rapport har blivit uppenbart att äldre personer på särskilda boenden också bör teckna en egen olycksfallsförsäkring kan det i nästa steg finnas övre åldersgränser för sådana försäkringar hos några försäkringsbolag. Det kan alltså vara svårt för en äldre person att på egen hand teckna en olycksfallsförsäkring.

Mot bakgrund av svaren från kommunenkäten är det uppenbart att det saknas nationella riktlinjer avseende vilka försäkringar som en kommun bör teckna och som faktiskt ger äldre som bor på särskilda boenden ett fullgott försäkringsskydd. Sådana riktlinjer bör skyndsamt tas fram av Socialstyrelsen på uppdrag av regeringen. Ytterligare en viktig faktor är att kunskapsläget i kommunerna kring försäkringsskyddet på särskilda boenden förefaller bristfälligt, ett kunskapsstöd behöver därför tas fram av SKR.

SPF Seniorerna anser att ingen ska vara oskyddad inom äldreomsorgen, alla landets kommuner ska ha en olycksfallsförsäkring som även omfattar äldre personer i särskilda boenden. Det är oacceptabelt att kommuners befintliga olycksfallsförsäkringar förefaller gälla för flertalet grupper berörda av kommunal verksamhet, men inte alla – eftersom äldre personer undantas. Sådan diskriminering ska inte förekomma. Kommunerna ska även tydliggöra vilket försäkringsskydd som gäller på deras respektive boenden i olika situationer.

Sammanfattningsvis kan konstateras att äldre personer i särskilda boenden på många håll inte har ett fullgott försäkringsskydd, samtidigt som kunskapen om äldres försäkringsskydd kan anses bristfällig såväl hos kommuner som myndigheter. Några nationella riktlinjer finns inte och felaktig information till de äldre ges från många kommuner. Det är oacceptabelt att äldre personer i behov av särskilt boende inte omfattas av ett gediget försäkringsskydd. Det är heller inte acceptabelt att det undermåliga kunskapsläget i kommunerna bidrar till att seniorer tecknar fel försäkringar eller står oförsäkrade. Den som får en plats på ett särskilt boende ska känna sig trygg på alla sätt, inte minst när det gäller försäkringsskyddet på boendet. Denna trygghet ska omfatta alla landets kommuner och oavsett regiform på boendet.

DÄRFÖR KRÄVER SPF SENIORERNA ATT:

- Att seniorer som bor på särskilt boende ska känna sig trygga i sitt eget hem.
- Regeringen ger Socialstyrelsen i uppdrag att utarbeta nationella riktlinjer för ett fullgott försäkringsskydd på landets alla särskilda boenden.
- SKR tar fram anvisningar till kommunerna avseende informationen till de boende samt ett kunskapsstöd kring försäkringar inom äldreomsorgen.
- Kommunerna ska ha en skyldighet att informera korrekt om vilka försäkringar som behövs för ett fullgott försäkringsskydd när man flyttar till särskilt boende.
- Kommuners kollektiva olycksfallsförsäkringar ska omfatta alla personer som berörs av kommunal verksamhet, således ska nämnda olycksfallsförsäkringar inkludera äldre på särskilda boenden i alla kommuner. Alternativt tecknar kommunerna en separat olycksfallsförsäkring för de äldre på sina särskilda boenden.
- Såväl äldre som anhöriga ska kunna förvänta sig trygghet och ett heltäckande försäkringsskydd på särskilda boenden, samt att detta inte skiljer sig beroende på var i landet man bor.

Källförteckning

Allmänt om försäkringar

Svensk Försäkring, svenskforsakring.se
Konsumenternas Försäkringsbyrå, konsumenternas.se

Olika boendeformer för seniorer

Vad är SÄBO? Sveriges kommuner och regioner, skr.se

Särskilt boende, Kunskapsguiden, kunskapsguiden.se

Äldreboende och Vård- och omsorgsboende, seniorval.se

Demensboende och Seniorboende, kunskapsguiden.se

Trygghetsboende, boverket.se

Socialstyrelsen, Vård och omsorg för äldre – Lägesrapport 2023

Socialstyrelsen, statistikdatabas

Boverket, Boverkets bostadsmarknadsenkät 2024

Individens försäkringar

Konsumenternas Försäkringsbyrå, konsumenternas.se

Kommunens och privata vårdgivares försäkringar

Ansvarsförsäkring:

Svenska kommunförsäkrings AB (SKFAB), skfab.se

Stockholmsregionens Försäkring AB (SRF), srf.se

Vårdgivarguiden, vardgivarguiden.se

Olycksfallsförsäkring

Jämförelser, konsumenternas.se
(priserna gäller från 2024-01-09)

Patientförsäkring, Patientskadenämnden

patientskadenamnden.se

Nyhetsartiklar

Kommunen tar över Blåvingevägens äldreboende från Vardaga. Kungsbacka-Posten, 2022-03-22, kungsbackaposten.se

Fönsterolyckan på äldreboendet (samlingssida). P4 Sveriges Radio Halland, oktober-november 2023

Man är rättslös på äldreboendet, 2024-04-25, senioren.se

Intervjuer

Karlstad kommun. Mejlsvår från Lars-Johan Sahlén, Säkerhetskoordinator/försäkringssamordnare på Räddningstjänsten i Karlstadsregionen, 2024-01-18.

Konsumenternas.se. Gustav Jonsson, jurist, (Intervju 2023-12-15). Jenny Sparring, jurist, (Intervju 2024-04-12).

Magnus Fahlén, anhängig (intervju 2024-05-19 och 2024-05-27).

Socialstyrelsen. Mejlsvår från Jesper Dahl, jurist, 2023-12-18.

Stockholmsregionens försäkrings AB (SRF). Mejlsvår från Sofia Carlsson, 2023-12-19. Anders Belin, VD (intervju 2024-07-01). Mejlsvår från Anders Belin, 2024-09-03.

Svenska kommunförsäkrings AB (SKFAB), Dieter Wesslén, kundansvarig (intervju 2024-01-11). Mejlsvår från Stefan Sköld skadeansvarig, 2024-07-01. Mejlsvår från Dieter Wesslén 2024-09-02.

Sveriges Kommuner och Regioner (SKR). Mejlsvår från Helena Henningson, Sektionen för socialtjänst och jämställdhet, 2024-06-12. Mejlsvår från Karin Lagerholm, SKRs presstjänst, 2023-12-15

Webbsidor:

Gnesta kommun – www.gnesta.se (juni 2024)

Kristianstad kommun – www.kristianstad.se (juni 2024)

Kungsbacka kommun, kungsbacka.se (juni 2024)

Lagen.nu – subsidiär lag (juni 2024)

Nyköpings kommun – www.nykoping.se (juni 2024)

Piteå kommun – www.pitea.se (juni 2024)

Växjö kommun – www.vaxjo.se (juni 2024)

www.spfseniorerna.se

November 2024

Box 225 74, 104 22 Stockholm

Tel 08-692 32 50

info@spfseniorerna.se

